

УДК 342.9
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v5.2022.5>

Ю. І. Тюрят
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
orcid.org/0000-0001-7732-3535

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено розробці пропозицій щодо створення нормативної бази адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Пропонується з метою покращення нормативно-правового регулювання розглядані діяльності прийняти закон України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні», а деталізацію та уточнення його положень доцільно реалізувати у підзаконних нормативно-правових актах різної юридичної сили і відповідного спрямування.

Робиться висновок, що до системи нормативних актів, які регламентують владно-організаційну діяльність у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні мають входити: 1) профільний закон, що визначає правовий статус штучного інтелекту та загальні засади державної політики у галузі створення, впровадження та використання його технологій; 2) нормативні акти, що регламентують функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні різних галузей суспільних відносин (будівництво, господарська діяльність, державне управління, енергетика, землеустрій, медицина, місцеве самоврядування, наука і освіта, надання адміністративних послуг, національна безпека і оборона, правоохоронна діяльність, промислове виробництво, сільське господарство, спорт, транспорт, фінанси тощо); 3) нормативні акти щодо порядку ліцензування технологій штучного інтелекту; 4) нормативні акти, що регламентують правовий статус суб'єктів правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту; 5) нормативні акти щодо державного контролю та нагляду за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту; 6) нормативні акти, що визначають стратегії розвитку та удосконалення діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні, нормативна база адміністративно-правового регулювання, розвиток штучного інтелекту в Україні.

Tiuria Yu. I. SOME ASPECTS OF BUILDING A REGULATORY FRAMEWORK FOR THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES RELATED TO THE CREATION, IMPLEMENTATION AND USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UKRAINE

The article is devoted to the development of proposals for the creation of a regulatory framework for administrative and legal regulation of activities related to the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine. In order to improve the regulatory and legal regulation of the activity under consideration, it is proposed to adopt the Law of Ukraine "On the legal status of artificial intelligence and the general principles of creation, implementation and use of its technologies in Ukraine", and the detailing and clarification of its provisions should be implemented in subordinate legal acts of different legal force and the corresponding direction.

It is concluded that the system of regulatory acts regulating governmental and organizational activities in the field of creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine should include: 1) a profile law defining the legal status of artificial intelligence and general principles of state policy in the field of creation, implementation and the use of its technologies; 2) regulatory acts regulating the functioning of artificial intelligence in public administration of various branches of social relations (construction, economic activity, state administration, energy, land management, medicine, local self-government, science and education, provision of administrative services, national security and defense, law enforcement, industrial production, agriculture, sports, transport, finance, etc.); 3) regulatory acts on the licensing procedure of artificial intelligence technologies; 4) regulatory acts regulating the legal status of subjects of legal regulation in the field of creation, implementation and use of artificial intelligence; 5) regulatory acts on state control and supervision of activities related to the creation, implementation and use of artificial intelligence; 6) regulatory acts defining strategies for the development and improvement of activities in the field of creation, implementation and use of artificial intelligence).

Key words: administrative and legal regulation, National Strategy for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine, regulatory framework for administrative and legal regulation, development of artificial intelligence in Ukraine.

Постановка проблеми. Адміністративно-правове регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні потребує розробки дієвої та ефективної нормативно-правової бази.

Це пов'язано із тим, що на сьогодні в Україні за великою кількістю напрямків суспільного життя

відбувається застосування технологій штучного інтелекту: державне управління, місцеве самоврядування, національна та громадська безпека (інформаційна та кібербезпека), СМАРТінфраструктура, житлово-комунальне господарство, бізнес-процеси та системи, промислове виробництво, електроенергетика, ринок товарів та послуг

(клієнто-орієнтовані алгоритми), торгівля, трансфертне ціноутворення, банківська справа (управління ризиками; оцінювання, прогнозування та аналітика; чат-боти в мобільних банківських додатках), транспорт (оптимізація управління автомобільним транспортом, розширення засобів круїз-контролю, автопілот) та логістика (покращення продуктивності, зниження простоїв), телекомунікації, медицина (ведення документації, діагностика), освіта, наука, культура та спорт [1]. Зважаючи на те, що запровадження технологій штучного інтелекту є важливим елементом людської діяльності, що сприяє розвитку суспільства і держави, то побудова ефективної нормативної бази адміністративно-правового регулювання такої діяльності, як створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, буде слугувати гарною основою для подальшого практичного втілення новітніх технологій в нашій державі та розвитку суспільних відносин у цьому напрямку.

Слід відзначити, що у доктрині адміністративного права відсутні дослідження нормативно-правової бази адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Метою статті є розробка пропозицій щодо створення нормативної бази адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом під нормою права розуміється форма закріплення методу (окремих способів правового регулювання), яка є загальнообов'язковим, формально визначеним правилом, за допомогою якого регулюються суспільні відносини, що належать до предмета правового регулювання, шляхом надання їм юридичної форми, регламентується діяльність суб'єктів права та яке забезпечене державним примусом або примусом з боку автономної соціальної спільноти [2, с. 92].

Адміністративно-правові норми являють собою правила поведінки, що встановлюються або санкціонуються державою і є обов'язковими для виконання. Адміністративно-правові норми займають особливе місце в системі права не тільки України, але й інших держав, оскільки вони регулюють особливі суспільні відносини – відносини у сфері публічного управління, тобто забезпечують організацію і діяльність публічної адміністрації, взаємовідносини людини і держави та ін. Слід особливу увагу звернути на те, що в умовах адміністративної реформи адміністративно-правові норми повинні відіграти важливу роль в утвердженні конституційного постулату: у взаємовідносинах людини з державою, в особі публічних органів, де центральною постаттю виступає людина [3, с. 16]. У структурі механізму адміністративно-правового регулювання норми права (адміністратив-

но-правові норми) посідають провідне місце, оскільки вони являють собою правову основу, без якої де-факто неможливе функціонування механізму адміністративно-правового регулювання і, як наслідок, врегулювання суспільних відносин у будь-якій сфері. Крім того, вони визначають зміст адміністративно-правового статусу суб'єктів наділених владними повноваженнями у відповідній сфері [4, с. 86]. Для розгляданого нами виду адміністративно-правового регулювання вищеведені тези також є актуальними, оскільки саме за допомогою зазначених норм уповноважені суб'єкти мають можливість здійснювати публічне адміністрування процесів створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту.

Водночас на сьогодні в Україні не створено ефективного механізму нормативно-правового регулювання публічного адміністрування розгляданого виду діяльності.

Так, у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р. називаються серед першочергових проблем, що потребують розв'язання у розгляданій сфері, і проблеми, що стосуються публічного адміністрування відповідної галузі, а саме: відсутність або недосконалість правового регулювання штучного інтелекту (в тому числі у сферах освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони), а також недосконалість законодавства про захист персональних даних; недосконалість механізмів прийняття управлінських рішень у публічній сфері, забюрократизованість системи надання адміністративних послуг, обмеженість доступу до інформації та її низька якість, недостатній рівень впровадження електронного документообігу між державними органами, а також низький ступінь оцифрованості даних, що перебувають у власності державних органів [5].

Крім того, у проєкті Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні зазначається, що наша держава повинна мати власну стратегію розвитку штучного інтелекту, яка б регламентувала відповідні дослідження та розробки, підготовку необхідної кількості фахівців з визначеними компетенціями, обсяг і напрями фінансування галузі, формування керівних і наглядових органів для регулювання впровадження імпортованих технологій, етичного контролю тощо [6]. Отже, на сьогодні є першочергова потреба у прийнятті Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні.

Можуть виникнути питання щодо доцільності прийняття стратегії, якщо вже прийнято концепцію. Проте, концепції виражають лише розуміння певної проблеми та не є керівництвом до дії, а стратегії передбачають більш глибоке осмислення об'єкта розробки, ніж концепції, і завжди зорієнтовані на досягнення конкретної мети [7, с. 80].

Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні буде документом національного рівня

та загальнодержавного значення, який визначатиме пріоритетні напрями здійснення фундаментальних, прикладних та експериментальних досліджень, завдання і заходи щодо впровадження вітчизняних і світових технологій штучного інтелекту в інтересах національної безпеки та оборони, економічного й соціального розвитку України [7, с. 80]. Цей нормативний документ стане основою для підготовки державних програм і нормативно-правових актів, які стосуються розвитку штучного інтелекту в Україні [7, с. 96].

Також, для покращення нормативно-правового регулювання розглядової галузі у проєкті Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 рр. пропонується «створити нормативно-правову базу, яка передбачає забезпечення захисту даних, отриманих при здійсненні економічної та наукової діяльності, в тому числі їх зберігання переважно на території України. Отже, необхідно прийняти Закон України «Про штучний інтелект» і відповідні постанови органів виконавчої влади, приєднатися до вже наявних міжнародних договорів і конвенцій, скликати міжнародні конференції ad hoc для вирішення питання кодифікації штучного інтелекту. До 2030 року повинна функціонувати гнучка система нормативно-правового та етичного регулювання в галузі штучного інтелекту, яка, зокрема, гарантує безпеку населення і спрямована на стимулювання розвитку технологій і систем штучного інтелекту. Загальне керівництво реалізацією Стратегії повинен здійснювати КМУ» [6].

На тому ж самому наголошується й у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р.: необхідно модернізувати чинне законодавство України щодо розвитку і впровадження штучного інтелекту, а також актуалізувати відповідні нормативно-правові акти, які повинні відповідати сучасним реаліям світу, де технології штучного інтелекту активно застосовуються та постійно розвиваються. Управління та регулювання штучним інтелектом повинно відбуватись на законодавчому рівні, з урахуванням міжнародних норм. Необхідно прийняти окремий закон «Про штучний інтелект», а також відповідні підзаконні акти та інструкції, ініціювати скликання міжнародних конференцій ad hoc для вирішення питань кодифікації штучного інтелекту [5].

Автори проєкту Національної стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні також наголошують на необхідності розробки державної цільової програми впровадження технологій штучного інтелекту в Україні [7, с. 87].

Таким чином, адміністративно-правове регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні потребує розробки та прийняття необхідної адміністративно-правової бази, до якої, у першу чер-

гу, має належати закон України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні», а деталізацію та уточнення його положень доцільно реалізувати у підзаконних нормативно-правових актах різної юридичної сили і відповідного спрямування.

Наприклад, О.М. Охотнікова та С.В. Корпачова поряд з прийняттям Закону України «Про штучний інтелект» слушно пропонують прийняти постанову КМУ «Про сферу функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні земельних відносин», яка, на думку вчених, регулювала б питання ефективності публічного адміністрування земельних відносин [8, с. 134].

Також слід враховувати, що впровадження технологій штучного інтелекту має відбуватись у багатьох галузях суспільного життя в Україні, а саме в: промисловості, економіці, транспорті та інфраструктурі, науковій діяльності, медицині, сільському господарстві, екології, оборонній промисловості тощо [7, с. 108]. А у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні визначено пріоритетні сфери, в яких реалізуються завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту, є: освіта і професійне навчання, наука, економіка, кібербезпека, інформаційна безпека, оборона, публічне управління, правове регулювання та етика, правосуддя [5].

Відповідно існує потреба у розробці та прийнятті постанов КМУ про функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні суспільних відносин і в інших сферах суспільного життя: будівництва, господарської діяльності, державного управління, енергетики, місцевого самоврядування, медицини, надання адміністративних послуг, науки і освіти, національної безпеки та оборони, правоохоронної діяльності, промислового виробництва, сільського господарства, спорту, транспорту, фінансових послуг тощо.

Крім того, на рівні тактичного та оперативного планування доцільно деталізувати положення, який суб'єкт і за реалізацію яких заходів відповідає, яким чином здійснюється координація та взаємодія між різними центральними органами виконавчої влади, регіональними та місцевими, як мають і на що розподілятися ресурси та бюджетне фінансування тощо [9, с. 192].

Також для розглядової нами галузі публічного адміністрування важливою є розробка конкретних планів заходів, виконання яких сприятиме ефективній розробці, впровадженню та використанню технологій штучного інтелекту в Україні. Відповідно у пропонованій Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні доцільно передбачити положення, що основним механізмом її реалізації мають бути щорічні плани заходів, які розроблятиме пропонований нами для створення

Департамент з розвитку, впровадження та використання штучного інтелекту із подальшим їх затвердженням Мінцифри.

У нормативних актах, що визначатимуть правовий статус штучного інтелекту має бути передбачено, зокрема, перелік заборон у даній галузі. Наприклад, доцільно передбачити заборону на впровадження та використання таких технологій штучного інтелекту, що здатні спричинити шкоду будь-якій людині з ініціативи таких технологій.

Водночас із проведенням упорядкування норм законодавства у цій галузі, що має здійснюватися комплексно, слід активізувати й гармонізацію національного законодавства із законодавством ЄС [10, с. 10].

Поряд із необхідністю створення системи нормативно-правового регулювання владно-організаційної діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні також існує потреба у побудові класифікації законодавства у відповідній галузі.

Для цього доцільно звернутись до думок вчених, які систематизували законодавство у споріднених галузях. Наприклад, В.Ю. Волков пропонує класифікацію законодавства у галузі стандартизації та сертифікації на: а) законодавство щодо загальних засад державної політики та побудови системи стандартизації та сертифікації; б) законодавство щодо порядку розроблення та прийняття стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності; в) законодавство щодо суб'єктів правового регулювання у галузі стандартизації та сертифікації; г) законодавство щодо державного нагляду та контролю за додержанням технічних регламентів, стандартів; д) законодавство щодо визначення стратегії розвитку та удосконалення діяльності у галузі стандартизації та сертифікації [10, с. 4–5].

Висновок. Адміністративно-правове регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні потребує розробки та прийняття необхідної адміністративно-правової бази, до якої, у першу чергу, має належати закон України «Про правовий статус штучного інтелекту та загальні засади створення, впровадження та використання його технологій в Україні», а деталізацію та уточнення його положень доцільно реалізувати у підзаконних нормативно-правових актах різної юридичної сили і відповідного спрямування.

До системи нормативних актів, що регламентують владно-організаційну діяльність у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні мають входити:

1) профільний закон, що визначатиме правовий статус штучного інтелекту та загальні засади державної політики у галузі створення, впровадження та використання його технологій;

2) нормативні акти, що регламентують функціонування штучного інтелекту в публічному адмініструванні різних галузей суспільних відносин (будівництво, господарська діяльність, державне управління, енергетика, землеустрій, медицина, місцеве самоврядування, наука і освіта, надання адміністративних послуг, національна безпека і оборона, правоохоронна діяльність, промислове виробництво, сільське господарство, спорт, транспорт, фінанси тощо);

3) нормативні акти щодо порядку ліцензування технологій штучного інтелекту;

4) нормативні акти, що регламентують правовий статус суб'єктів правового регулювання у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

5) нормативні акти щодо державного контролю та нагляду за діяльністю зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту;

6) нормативні акти, що визначають стратегії розвитку та удосконалення діяльності у галузі створення, впровадження та використання штучного інтелекту.

Література

1. Карпенко О. В. Штучний інтелект як інструмент публічного управління соціально-економічним розвитком: смарт-інфраструктура, цифрові системи бізнес-аналітики та трансферти. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/4.pdf

2. Лепех Л. Л. Соціальна та юридична ефективність механізму правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 234 с.

3. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Одеса : Юрид. л-ра, 2002. 312 с.

4. Ващук Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання у сфері легкої промисловості України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 236 с.

5. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

6. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030: проект. Київ, 2021. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Ukraine_National_Strategy_for_Development_of_Artificial_Intelligence_in_Ukraine_2021-2030.pdf

7. Шевченко А. І. та ін. Щодо проекту стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022–2030 рр. *Artificial Intelligence*. 2022. № 1. С. 75–157. URL: https://www.slyusar.kiev.ua/AI_2022-1-1_ua.pdf

8. Охотнікова О. М., Корпачова С. В. Штучний інтелект у публічному адмініструванні земельних відносин: проблеми та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 132–135.

9. Медяник В. А. Адміністративно-правове забезпечення державної соціальної політики в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07.; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 424 с.

10. Волков В. Ю. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2013. 20 с.